

Berit Ås

De fem härskarteknikerna

Ingenting är så praktiskt som en bra teori. Professor Berit Ås identifierade härskartekniker och i och med det gav hon många kvinnor (och en del andra) en nyckel till att förstå vad som sker när de inte blir hörda på, när de förbises eller ignoreras. Det behöver inte vara den enskilde som argumenterar dåligt eller inte får fram sitt budskap tillräckligt bra som det hänger på. Det behöver inte ha något med dig som enskild person överhuvudtaget att göra, utan snarare den gruppen som betraktaren "placerar" dig i. Att ge härskartekniker namn är det samma som att göra dem synliga och därmed neutralisera effekterna av dem. Det är enormt praktiskt och nyttigt.

De fem härskartekniker som Berit Ås identifierar är:

- **Osynliggörande**
- **Förlöjligande**
- **Undanhållande av information**
- **Dubbelbestraffning**
- **Påförande av skuld och skam**

I princip kan sådana tekniker användas mot alla undertryckta grupper. Men Berit Ås menar att de blir använda i speciella kombinationer och situationer gentemot kvinnor på grund av manssamhällets definition av kvinnor som objekt eller ägodel.

Osynliggörande

Ingrid är på styrelsemöte. Hjärtat bankar snabbare än vanligt och handflatorna är våta av svett. Det är hennes första styrelsemöte och hon har bett om ordet.

- Varför är jag så nervös? Alla dom andra ser lugna och avslappnade ut. Talaren som är före Ingrid börjar sitt inlägg. Han är van, det kan man både höra och se. Han betonar det han säger, slår näven i bordet, talar högt och länge. Ingen tvivlar på hans ord. Han är den som vet vad han talar om.

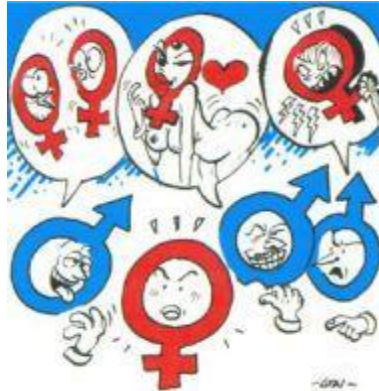
Nu är det Ingrids tur. Hon säger snabbt vad hon skall säga. Det tar inte lång tid. Hon känner att hennes tal låter som små pip- men nu är det sagt. Hon väntar på de andras reaktion. Men ingen reagerar. Mötet fortsätter bara som om ingenting hade hänt. Ingrid mår dåligt.

- Sa jag något bakvänt eller dumt? tänker hon. Tänk om jag ändå inte hade öppnat munnen.

Osynliggörande

Osynliggörande försiggår när kvinnor blir bortglömda, förbigångna eller ”överkörda”. Osynliggörandet fråntar kvinnor deras identitet eller påminner dem om att de är mindre värda. Att de är oviktiga och betydelslösa.

Förlöjligande

Ulla var på jämställdhetskonferens i veckoslutet. En mycket bra konferens som gav henne en mängd ny kunskap. Nu gladde hon sig över att komma tillbaka till avdelningen och berätta för de andra vad hon hade lärt sig.

- Var det en bra konferens? frågar Torbjörn när hon kommer innanför dörren.

- Ja, det var en verkligt härlig upplevelse! svarar Ulla.

Det var cirka hundrafemtio kvinnor... Längre kommer hon inte.

- Vilken hönsgård, ropar någon. De andra hänger strax på, skrattar och kacklar som höns. Ulla provar ett par gånger att berätta om konferensen men blir varje gång stoppad av ännu en vitsighet. Till sist blir hon arg och ropar:

- Det gör detsamma, ni lyssnar ändå inte på vad jag säger.

- Det var ju bara på skoj, försvarar killarna sig.

- Jamen, så är det varje gång jag har deltagit i någon konferens, säger Ulla argt. Ni tycker alltid att det är jämställdhetstjafs. Ulla ger upp och går hem.

Förlöjligande

Förlöjligande försiggår när kvinnors insats blir förhånad, utskrattad eller liknad vid djur, till exempel höns. Som när kvinnor sägs vara

speciellt känsliga eller att de är sexuella varelser eller när kvinnor blir avvisade som kalla eller cyniska. Alltsammans är beteckningar som vanligtvis inte sätts på mäns reaktioner.

Undanhållande av information

Efter mötet:

- Ska du följa med och ta några öl? säger Lars.
- Javisst, ropar de andra pojkarna.

Signe suckar. Hon har egentligen mest lust att gå hem. Det är inte likt henne att gå på krogen efter möten men om hon inte går med så vet hon inte vad som avhandlas. Man dricker nämligen inte bara öl, man utväxlar också information och man avtalar saker.

Signe går med. Men varför skall det alltid vara på deras villkor?

Undanhållande av information

Undanhållande av information försiggår när män som en självklarhet vänder sig till andra män och kvinnor inte ges information om viktiga saker på arbetsplatsen eller i det politiska livet. Även kvinnors insats i hemmet och med hushållsarbetet förtigs.

Dubbelbestraffning

Karin ringer hem till sina föräldrar. Hon måste be dem att passa Mats, hennes son, ikväll. Det är ett viktigt möte i fackföreningen som hon måste delta i.

- Tycker du inte att du springer på lite för många möten? Du träffar ju aldrig din son, protesterar hennes mamma. Det gör hon tyvärr varje gång hon ser Karin.

Båda hennes föräldrar tycker att det är märkligt att hon inte stannar hemma och ser efter sin son istället för att springa på möten. De tycker tydligen inte att hon är en god mor men de går ändå med på att passa Mats.

På mötet tillfrågas Karin om hon har lust att vara med i en arbetsgrupp som skall mötas varannan onsdag.

- Det kan jag tyvärr inte, säger Karin. Jag har lovat min son att jag skall vara hemma varje onsdag. Karin kan tydligt se att det inte passar alla. I vestibulen hör hon att de pratar om henne.

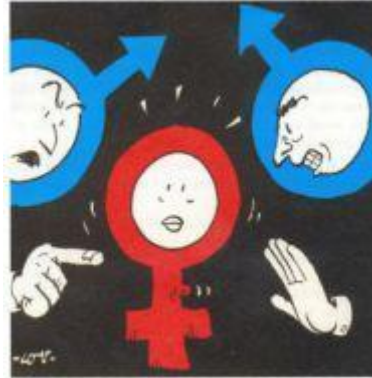
- Tillsammans med min son, härmar en av dem. Det är faktiskt viktigare att vi får det här klart! Men det är typiskt för kvinnor!

Dubbelbestraffning

Dubbelbestraffning försiggår när det är fel både det kvinnor gör och det de inte gör. Den här tekniken tas i bruk mot dem som man har fördomar mot. T ex när kvinnor i kvinnorörelsen beskylls för att vara orsak till alla skilsmässor och samtidigt beskylls för att inte vara

tillräckligt aktiva i politiken. Damn you if you do, damn you if you don't.

Påförande av skuld och skam

På mötet föreslår Carina att man i framtiden skall prova att hålla mötena på ett annorlunda och trevligare sätt.

- Kunde vi inte pröva att hålla några möten utan dagordning och texturas om att baka en kaka?
- Vad i helvete! brusar Carl upp. Vi har inte möten för att äta kakor eller hålla möten utan dagordning. Det var det värsta jag har hört. Här har vi seriösa möten!
- Ja, men det är alltid samma personer som säger något, så jag tänkte att om vi provade på att hålla dem lite annorlunda, så skulle ..

Carl avbryter:

- Det är då verkligen inte mitt eller någon annans fel att inte alla säger någonting. Då får de väl gå på argumentationskurs! Det är väl ingen lekstuga, det här heller?

Carina känner sig dum. Det är kanske ett dåligt förslag. Vad ska de nu tänka om henne?

Påförande av skuld och skam

Påförande av skuld och skam sker genom förlöjligande och dubbelbestraffning. Det försiggår när kvinnor får veta att de inte är tillräckligt bra, även om anledningen kan vara:

1. att de tänker och handlar annorlunda och på ett nytt sätt i förhållande till män.
2. att de inte har kunnat skaffa sig tillgång till information som männen behärskar.

Berit Ås är professor i socialpsykologi. Hennes fackliga bakgrund omfattar bl.a. studier i kvinnokultur, ekonomi och utveckling av härskartekniker. Berit Ås är hedersdoktor vid Universitetet i Köpenhamn, Halifax i Canada och vid Uppsala Universitet. 8:e mars i år blev hon utnämnd till Årets Feminist av Feministakademin på Åland. Sedan 1983 har hon varit styrelseordförande i Stiftelsen Kvinneuniversitetet, som finns etablerat i Løten, Hedmark, och i Steigen, Nordland.

Då Sosialistisk Vensterparti bildades 1975 blev hon partiets första ledare. Från 1973 var hon stortingsrepresentant, och innan dess var hon ledamot av kommunstyrelsen i Asker (1967-75) och dess vice ordförande (1971-75). 1961 initierade hon den norska avdelningen av Women's International Strike for Peace och 1972 var hon ledare för Kvinnoaktionen mot norskt medlemskap i EEC.